ב"ה אלול

תשובה ועבודת ה' מתוך שמחה

①

בִּיסוֹד הַכֹּל צְרִיכָה לָבוֹא הַהַסְבָּרָה הַכְּלָלִית שֶׁל בִּטְחוֹן הַתְּשׁוּבָה, וְעֹצֶם הַשַּׁלְוָה, וְשִׂמְחַת־עֹז, שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת מִתְלַבֶּשֶׁת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר אוֹר הַתְּשׁוּבָה מֵאִיר בְּנִשְׁמָתוֹ, וּלְכַוֵּן עִם זֶה לְבָאֵר אֵיךְ שִׂמְחַת־אֱמֶת זֹאת וְנֹעַם זִיו קֹדֶשׁ זֶה אֵינֶנּוּ מֵפֵר יִרְאָה, חָלִילָה, וְאֵינֶנּוּ מְגָרֵעַ כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה מִכָּל הַהִתְעוֹרְרוּת הַנַּפְשִׁית, הַנְּקִיַּת בַּנֶּפֶשׁ מִכָּל מִינֵי צִיּוּרִים שֶׁל יִרְאָה תַּתָּאָה; אַדְרַבָּה, עוֹד הוּא מַרְבֶּה אֶת הַכֹּחַ הַתַּמְצִיתִי שֶׁל הַזְּהִירוּת וְהַזְּרִיזוּת הַנִּשְׁמָתִית. וְעִם זֹאת, הַגְּדֻלָּה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁל בְּהִיקוּת חֶסֶד אוֹר קַדְמוֹן מְמַלֵּאת אֶת כָּל חַדְרֵי הַנְּשָׁמָה בִּטְחָה עֲצוּמָה, עַד שֶׁבִּגְבוּרָה נֶאֱמָנָה וּבְכָל מְלֹא־הַנְּשָׁמָה יוֹצֵאת שִׁירַת־קֹדֶשׁ מְקוֹרִית, הָאוֹמֶרֶת בְּהָדָר וְחַיִּים מְלֵאִים: "הַסֹּלֵחַ לְכָל עֲוֹנֵכִי, הָרֹפֵא לְכָל תַּחֲלוּאָיְכִי, הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי, הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים, הַמַּשְׂבִּיעַ בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ, – תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי"[א], וְהַבִּטָּחוֹן הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר, וְהַשִּׂמְחָה וְהַצָּהֳלָה חַיֵּי־עֲדָנִים הוֹלֵךְ וּמִתְרַבֶּה, עַד שֶׁהַנְּשָׁמָה מַתְחִילָה לְהַרְגִּישׁ בְּהַרְגָּשָׁה זַכָּה פְּנִימִית וַעֲדִינָה, אֵיךְ כָּל הַזְּדוֹנוֹת, לְכָל מַדְרְגוֹתֵיהֶם, וְקַל־וָחֹמֶר הַשְּׁגָגוֹת לְכָל מִינֵיהֶן, מִתְהַפְּכִים לִזְכִיּוֹת גְּמוּרוֹת[ב], וּרְכוּשׁ גָּדוֹל וְעֹשֶׁר רַב מִתְגַּלֶּה מִתּוֹךְ אוֹצְרוֹת חֹשֶׁךְ.

איגרת שעה הקדמה לאורות"ש

③

כָּל תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא שְׁלֵמָה, מֻכְרַחַת הִיא לִפְעֹל שְׁתֵּי פְּעֻלּוֹת נֶגְדִּיּוֹת[26] עַל הַנֶּפֶשׁ: מִצַּד אֶחָד חֲרָדָה וְיָגוֹן עַל הַחֵטְא וְהָרַע שֶׁבְּתוֹכוֹ, וּמִצַּד הַשֵּׁנִי בִּטָּחוֹן וְשִׂמְחָה עַל הַטּוֹב, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָא הָאָדָם בְּתוֹכוֹ אֵיזֶה חֵלֶק מִמֶּנּוּ. וַאֲפִלּוּ אִם לִפְעָמִים הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁלּוֹ הוּא כָּל כָּךְ מְעֻרְפָּל אֶצְלוֹ, עַד שֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא בְּתוֹכוֹ מְאוּמָה מִן הַטּוֹב – הֲלֹא אָז, מַה שֶּׁהַחֲרָדָה וְהַיָּגוֹן הֵם מַקִּיפִים אוֹתוֹ מִצַּד הַכָּרַת הַחֵטְא וְהָרַע שֶׁבְּתוֹכוֹ – הֲלֹא גַּם זֶה עַצְמוֹ הֲרֵי יֵשׁ בּוֹ טוֹב גָּדוֹל; וְצָרִיךְ הוּא מִיָּד לִהְיוֹת שָׂמֵחַ, בּוֹטֵחַ וּמָלֵא עֹז וְעָצְמָה, גַּם עַל הַטּוֹב הַזֶּה, עַד שֶׁיִּמְצָא אֶת עַצְמוֹ תָּמִיד, גַּם בְּתוֹךְ הַדִּכּוּי הַיּוֹתֵר גָּדוֹל שֶׁל רִגְשֵׁי הַתְּשׁוּבָה, מָלֵא רוּחַ חַיִּים וְחָמוּשׁ בִּיסוֹד הַמִּפְעָל וְהַמַּעֲשֶׂה וְשִׂמְחַת הַחַיִּים וַהֲכָנַת בִּרְכָתָם.

אוהת"ש, פרק טז, ס"ג.

⑤

המקור לחיוב עבודת ה' בשמחה הוא בפסוק: 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה'[28]. עבודת ה' בשמחה היא הופעה גדולה כל כך, עד שלא ניתן הדבר להתבטא במפורש בתורה, אלא אנו למדים על כך 'הן מכלל לאו'. כשם שיש מכות גדולות, שמחמת גודלן לא נכתבו בתורה במפורש[29], כן עבודת ה' בשמחה, משנכתבה בתורה, נכתבה כעין בהסתר, בפרשת התוכחה. זהו אחד העניינים שמחמת גודלם נאמרו בהבלעה ובגניזה.

(נין תורה לרבו .מ. מג

⑦

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר! שְׁלֹשָׁה הֵם יְסוֹדוֹת עֲבוֹדַת הָאֱלוֹהַּ עַל פִּי תּוֹרָתֵנוּ: הַ'יִּרְאָה' וְהָ'אַהֲבָה' וְהַ'שִּׂמְחָה', – הִתְקָרֵב אֶל אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אַחַת מֵאֵלֶּה! וְאָכֵן, בְּכְנִיעָתְךָ בִּימֵי הַ'תַּעֲנִית' לֹא תִּקְרַב אֶל הָאֱלוֹהַּ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּשִׂמְחָתְךָ בְּ'שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים', אִם שִׂמְחָתְךָ זוֹ בָּאָה מִתּוֹךְ מַחֲשָׁבָה וְכַוָּנָה, – כִּי כְּשֵׁם שֶׁהַ'תַּחֲנוּנִים' צְרִיכִים מַחֲשָׁבָה וְכַוָּנָה, כָּךְ גַּם הַשִּׂמְחָה בִּדְבַר הָאֱלוֹהַּ וּבְמִצְוָתוֹ צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה וְכַוָּנָה, לְמַעַן תִּשְׂמַח בַּמִּצְוָה עַצְמָהּ מִתּוֹךְ אַהֲבָתְךָ לַמְּצַוֶּה עָלֶיהָ וְתַכִּיר מַה מְּאֹד הֵיטִיב לְךָ בָּהּ, – וּכְאִלּוּ בָּאתָ לְבֵיתוֹ כְּקָרוּא אֶל שֻׁלְחָנוֹ וּמַנְעַמָּיו –, וְתֵן שֶׁבַח עַל כָּךְ בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ; וְאִם תַּעֲלֶה עֲלִיזוּתְךָ בַּמִּצְווֹת אֶל מַדְרֵגַת הַזֶּמֶר וְהָרִקּוּד, יִהְיוּ לְךָ גַּם אֵלֶּה עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים, וְאַף עַל יָדָם תִּדְבַּק בְּעִנְיָן הָאֱלוֹהִי. אַךְ גַּם דְּבָרִים אֵלֶּה לֹא מְסָרָתָם תּוֹרָתֵנוּ בִּידֵי אִישׁ וָאִישׁ, כִּי אִם קָבְעָה שִׁעוּר כֻּלָּם, – כִּי אֵין זֶה בִּיכֹלֶת הָאָדָם לְתַקֵּן תַּקָּנוֹת לְכָל אֶחָד מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף כָּרָאוּי לוֹ, וְלִקְבֹּעַ שִׁעוּר הַמְּנוּחָה וְהָעֲבוֹדָה הָרָאוּי לָנוּ, וְכֵן לִקְבֹּעַ שִׁעוּר מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בִּתְבוּאָתָהּ עַד שֶׁתִּזָּקֵק לִשְׁבִיתָה בִּ'שְׁמִטָּה' וְ'יוֹבֵל' וְעַד שֶׁיַּפְרִישׁוּ מִמֶּנָּה אֶת הַ'מַּעֲשֵׂר' וְכַדּוֹמֶה, – עַל כֵּן קָבַע הָאֱלוֹהַּ עַצְמוֹ שְׁבִיתַת הַשַּׁבָּת וּשְׁבִיתַת הַמּוֹעֲדִים וּשְׁבִיתַת הָאָרֶץ.

כוזרי מאמר ב' ב'

②

הַתְּשׁוּבָה אֵינָהּ בָּאָה לְמָרֵר אֶת הַחַיִּים כִּי־אִם לְהַנְעִימָם. וּנְעִימוּת־הַחַיִּים הַבָּאָה עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה הִיא מִתְגַּלָּה מִתּוֹךְ כָּל אוֹתָם גַּלֵּי הַמְּרוֹרוֹת, שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִסְתַּבֶּכֶת בָּהֶם בִּתְחִלַּת מִצְעָדֶיהָ בְּמַהֲלַךְ הַחַיִּים שֶׁל הַתְּשׁוּבָה. אֲבָל זֹאת הִיא הַגְּבוּרָה הָעֶלְיוֹנָה הַיּוֹצֶרֶת, שֶׁתֵּדַע וְתָבִין כִּי נֹעַם הִיא מַחֲשֶׂפֶת מִכָּל מְרִירוּת, חַיִּים מִכָּל חֶבְלֵי מָוֶת, עֶדְנֵי עוֹלָם מִכָּל מַדְוֶה וּמַכְאוֹבִים. וְהַיְדִיעָה הַנִּצְחִית הַזֹּאת הוֹלֶכֶת הִיא וּמִתְבָּרֶרֶת בַּשֵּׂכֶל, בָּרֶגֶשׁ, בְּטֶבַע הַגּוּף וּבְטֶבַע הַנֶּפֶשׁ. וְהָאָדָם מִתְחַדֵּשׁ לִבְרִיאָה חֲדָשָׁה, וְיוֹצֵק, בְּעָז־רוּחַ, רוּחַ־חַיִּים חָדָשׁ עַל כָּל סְבִיבוֹתָיו, וּמְבַשֵּׂר לְכָל דּוֹרוֹ וּלְדוֹרוֹת עוֹלָם[23] שִׂמְחוֹת יְשָׁרִים, גִּילַת וְרַנֵּן[24] וּבִטְחוֹן גְּאֻלָּה, צָהֳלָה וְרִנָּה, "וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּד' שִׂמְחָה, וְאֶבְיוֹנֵי אָדָם בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל יָגִילוּ"[25].

אורות התשובה, פרק טז, ס"ו.

④

הענג והשמחה, הם דברים מוכרחים להיות מתלוים אל כל עסק רוחני; רק כשיתענג האדם וישמח במעשה הטוב והיושר, אז יהיה הרוץ לעשותם בתכלית שלמותם ולהוסיף עליהם מדי יום ביומו; רק אז יהיה חל רוח השכינה וזיו כבודה על האדם, כי עז וחדוה במקומו[2], ויעזר לו להיות נעטר בחוט של חן וחסד, שימצאו מעשיו ופעולותיו ג"כ חן בעיני כל הבריות, ויצאו גם הם בדרכיו, ותרבה הברכה והטובה בעולם. רק כשיש ענג ושמחה פנימית בלב מצורפים למעשה הטוב והצדק, אז הם מתבססים באדם להיות קבוע בדרכי האל הטוב ב"ה, וממקור נפשו ימצא מים חיים נוזלים להשכילו ולהדריכו בארחות חיים. כל פעולות רגשות ומחשבות הנעשות מצד הכרח ומועקה, בין שתהיה המועקה חמרית או רוחנית אינם בתכלית שלמותם, והם אינם באים כי־אם כדי להעמיד את האדם על המצב המוסרי הנכון, שיהיה בו שמח ומתענג בעשות הטוב, ובהנזרו מן הרע והכעור תגל נפשו וישמח כבודו.

אגר הראי' א' רי"ג

⑥

אָמַר רַבִּי פַּרְנָךְ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתָהּ שָׁנָה לֹא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהָיוּ דּוֹאֲגִים וְאוֹמְרִים: שֶׁמָּא נִתְחַיְּיבוּ שׂוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם: כּוּלְּכֶם מְזוּמָּנִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מַאי דְּרוּשׁ? אָמְרוּ: קַל וָחוֹמֶר; וּמַה מִּשְׁכָּן שֶׁאֵין קְדוּשָּׁתוֹ קְדוּשַּׁת עוֹלָם, וְקָרְבַּן יָחִיד – דּוֹחֶה שַׁבָּת, דְּאִיסּוּר סְקִילָה, מִקְדָּשׁ, דִּקְדוּשָּׁתוֹ קְדוּשַּׁת עוֹלָם, וְקָרְבַּן צִבּוּר, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים דַּעֲנוּשׁ כָּרֵת – לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! — — אֶלָּא אַמַּאי הָיוּ דּוֹאֲגִים? – הָתָם – צוֹרֶךְ גָּבוֹהַּ, הָכָא – צוֹרֶךְ הֶדְיוֹט. הָכָא נַמִּי, מִיעֲבַד – לִיעַבְדוּ, מֵיכַל לָא נֵיכְלוּ וְלָא לִישְׁתּוּ! – אֵין שִׂמְחָה בְּלֹא אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה:

מסכת מועד קטן ט ע"א

⑨

טו הַשִּׂמְחָה שֶׁיִּשְׂמַח אָדָם בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה וּבְאַהֲבַת הָאֵל שֶׁצִּוָּה בָּהֶן עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה הִיא. וְכָל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִשִּׂמְחָה זוֹ רָאוּי לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ. שֶׁנֶּאֱמַר 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עָבַדְתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב'. וְכָל הַמֵּגִיס דַּעְתּוֹ וְחוֹלֵק כָּבוֹד לְעַצְמוֹ וּמִתְכַּבֵּד בְּעֵינָיו בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ חוֹטֵא וְשׁוֹטֶה. וְעַל זֶה הִזְהִיר שְׁלֹמֹה וְאָמַר 'אַל־תִּתְהַדַּר לִפְנֵי־מֶלֶךְ'. וְכָל הַמַּשְׁפִּיל עַצְמוֹ וּמֵקֵל גּוּפוֹ בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ הוּא הַגָּדוֹל הַמְכֻבָּד הָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה. וְכֵן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אָמַר 'וּנְקַלֹּתִי עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפָל בְּעֵינָי'. וְאֵין הַגְּדֻלָּה וְהַכָּבוֹד אֶלָּא לִשְׂמֹחַ לִפְנֵי ה'. שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה'' וְגוֹ':

רמב"ם סוף הלכות לולב

⑧

בעשיית מצוה וכו'. דברי רבינ
מבוארים בכמה מקומות בתלמו
ובבמה מדליקין (ל:) אמרו ושבחת
אני את השמחה זו שמחה של מצו
ועיקר הדבר הוא שאין ראוי
לאדם לעשות המצות מצד שהן חוב
עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן
אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן
ויעשה הטוב מצד שהוא טוב. ויבחר
באמת מצד שהוא אמת ויקל בעיניו
טרחן ויבין כי לכך נוצר לשמש את
קונו וכשהוא עושה מה שנברא
בשבילו ישמח ויגיל לפי שהשמח
שאר דברים תלויה בדברים בטלים
שאינן קיימים אבל השמחה בעשיית
המצות ובלמידת התורה והחכמ
היא השמחה האמיתית. וזהו שאמ
בדרכי מוסרו שבה שמחת החכמ
ואמר בני אם חכם לבך ישמח לב
גם אני (משלי כג):

מגיד משנה שם.